О ОПШТЕМ ГЕОПОЛИТИЧКОМ КОНТЕКСТУ И ЕТНИЧКОМ ИДЕНТИТЕТУ – на примеру Горњег Полимља

На овом месту се, у најопштијим цртама, разматра проблематика одређења положаја етноса у савременим геополитичким околностима, у непосредној вези са разматрањем (значаја) етничког идентитета а у контексту структурне етнолошко-антрополошке анализе. Уз помоћ одговарајућег експерименталног методолошког приступа (који тежи математичкој прецизности и не либи се коришћења симбола и формула у циљу постизања сажетости и прецизности) долази се до конкретних резултата односно до јединственог система етничких релација (у глобалном контексту), са нагласком на сагледавању положаја српског ентитета – у компаративној релацији са албанским – конкретизованог на примеру етничког контекста Горњег Полимља. Овакав мултидисциплинарни методолошки приступ можемо назвати и *етничком математиком.* На овај начин се сложени међуетнички односи сагледавају у светлу реалних и докучивих законитости које условљавају постојање напетости и сукоба између различитих етничких ентитета. Уз помоћ методолошког приступа примењеног у раду јасно дефинишемо потенцијалне *индексе привлачности/пријатељства тј. одбојности/непријатељства* који имају за циљ да најједноставније и најприближније формулишу општи квалитет односа два етничка ентитета у одређеном тренутку.

Кључне речи: положај српског народа, структурна етнолошко-антрополошка анализа, јединствени систем етничких односа, етничка математика, индекси привлачности/одбојности, Горње Полимље, Срби и Албанци, идентитет, општи геополитички контекст.

Уводни оквир. *Иницијални пример Горњег Полимља.* Наша студија* је општег карактера и превасходно се бави универзалним проблемима и контекстима, али ни у ком случају само начелно, већ уз представљање непосредних и конкретних примера. У овом случају, околности и квалитет расположивих чињеница наметнули су избор *иницијалног* (са становишта иницирања уводне запитаности ове студије) *подручја* у којем се, готово на идеалтипски начин, сучељавају различити идентитети и етнички ентитети кроз бројне трансформације, што одлично осликава суштину релација и промена присутних на ширем простору региона, односно југоисточне Европе. Другим речима, управо Горње Полимље представља идеалан полигон за иницирање истраживања проблематике из домена етничког, односно за сагледавање опште

структуре и динамике међуетничких односа и промена (али и формирања) идентитета, а такође – као што ћемо покушати да покажемо у овом раду – и за разумевање повезаности (и међусобне интеракције) општег геополитичког контекста и трансформација етничких идентитета. С друге стране, наглашавамо да ово подручје представља, пре свега, само један илустративни пример и њиме ћемо се бавити ипак сведено, успутно и уопштено, а када је реч о исцрпнијим информацијама – читаоца упућујемо на претходно објављене студије.

Конкретније речено – непосредни разлог за издвајање управо овог микро-простора јесте (још увек актуелно) постојање већег броја етничких самоопредељења на релативно малом простору, у вези са присуством два различита језичка (српски и албански језик) и три верска корпуса (православци, муслимани и католици). Наиме, на наведеном подручју смо констатовали чак шест (основних) етничких идентитета (Срби, Црногорци, Муслимани, Бошњаци, Албанци, Малисори), уз специфичну динамику промене у другој половини 20. века.[1] На овом месту, усредсредићемо се на базичне ентитете – Србе и Албанце – и на њихов однос, у смислу *илустративне релације* која ће представити основне аспекте нашег методолошког приступа сагледавању општег геополитичког контекста који дефинише савремени положај српског етноса. Уосталом, ово је и основни циљ нашег рада, при чему наведени регион означава – као што смо указали – пре свега „успутни" пример а не сврху по себи. У складу са одговарајућим ограничењима, овде ћемо представити основне обрасце нашег приступа, који ће детаљније бити образложен у наредним текстовима посвећеним истој проблематици.

Идентитетска сажимања и раслојавања. Већ на самом почетку уочавамо једну необичност фокусираног подручја (Горњег Полимља): приликом званичних етничких изјашњавања током последњих година, српски језички корпус (говорници српског језика) заступљен је са чак четири идентитета: Срби, Црногорци, Бошњаци, Муслимани (са израженом „српском" и „бошњачком" тенденцијом раста на рачун „црногорске" и „муслиманске" опције), док на званичним изјашњавањима и за муслимане и за католике албанског језика (Малисори) постоји само једна опција изјашњавања („Албанци"), и поред реалне, културне и друштвене раздвојености ових групација.[2]

*Текст је резултат пројекта бр. 147020: *Србија између традиционализма и модернизације: Етнолошка/антрополошка проучавања културних процеса у Србији*, који финансира Министарство науке Републике Србије.

[1] Видети у: Ивица Тодоровић, *Резултати савремених етнолошких истраживања Горњег Полимља*, Милешевски записи 7, Пријепоље, 2007, 305-308. У ствари, и овај рад би требало посматрати у непосредној вези, односно као општи наставак, наведене студије посвећене етнолошким истраживањима Горњег Полимља.

[2] В. у: исто, 308-310.

Наравно, ова тенденција не важи само за посебно индикативни регион Горњег Полимља, већ је реч о универзалном обрасцу који Србе „дели" а Албанце „спаја" и поред постојећих разлика/сличности.

Дакле, с једне стране констатујемо процес идентитетског „раздвајања/раслојавања" (у односу на језичко-етничку базу), а с друге стране процес идентитетског „сажимања". (Ипак, треба имати у виду да је реч првенствено о формалним категоријама, с обзиром на поменуту чињеницу практичне културне изолованости Малисора и Албанаца муслимана једних у односу на друге, док, с друге стране, у свакодневници не уочавамо раздвојеност у култури, начину живота и брачним односима између идентитетских Срба и Црногораца с једне стране и Бошњака и Муслимана с друге стране.)[3]

Раскршће цивилизација и општи геополитички контекст. Свакако, набројане појаве морају имати некакав узрок и оне нису настале саме од себе, већ као резултат сасвим конкретних етничких конфигурација и процеса, у непосредној вези са спољним утицајима, пре свега са прожимањима три глобалне цивилизације (православне тј. православно-словенске, западне и исламске) на овим просторима – што би била и једна од основних теза рада.

Уз примену свеобухватне структурне, односно структурно-семантичке анализе – раздвајањем битних тј. суштинских елемената и односа – долазимо до сасвим конкретних одговора (на постављена питања), сагледавајући ова идентитетска „бујања" и „колебања" у Горњем Полимљу – и ширем подручју централног и западног Балкана – као резултат повезаности више фактора, од којих су посебно значајни (али често у научним анализама запостављени) управо они који произилазе из општег геополитичког контекста. Из овог разлога направићемо опсежан искорак из досадашњег тока излагања – како бисмо му се поново (са новим закључцима) вратили на самом крају текста.

Структурни приступ и концепт етничке математике. Предочена структурно-семантичка анализа проистиче из ауторовог методолошког концепта *етничке математике*, у смислу тежње да се са што већом („математичком") прецизношћу представе етнички односи и базичне етничке категорије. Наведени концепт је такође у непосредној вези са теоријско-методолошким концептом *реалне етнологије*, у смислу конкретизације настојања да се свим проблемима и питањима приступа директно, са становишта објективног стања а не са унапред дефинисаним

[3] Упоредити: исто, 310-311; ово је, свакако, тема за засебну анализу.

дијапазоном „могућих/дозвољених решења", која се налазе у оквиру одговарајућих простора идеолошке или дисциплинарне „коректности".[4]

Предочени структурни приступ проблематици (конкретизованог и општег) одређења етничког идентитета и геополитичког контекста потенцира изванредне могућности етнологије-антропологије да се – на бази наведене структурне анализе и одговарајућег методолошког кључа – поред других научних дисциплина, на суштински начин суочи са решавањем главних геополитичких и, наравно, етноидентитетских недоумица.

Другим речима, могућности произашле из методолошко-теоријских приступа које су током 20. века промовисали – пре свих – В. Проп, К. Леви-Строс, К.Г. Јунг, М. Елијаде и други (са њиховим следбеницима) – а који су одлучујуће утицали на проширивање парадигматских могућности етнолошко-антрополошке науке – јесу изузетно велике. Наведени аутори спровели су једну врсту (теоријско-методолошке) револуције, која је омогућила постојање неизмерног низа усложњавања и конкретизација методолошких усмерења промовисаних од стране дотичних истраживача.[5]

Они су, заједно са истраживачима из домена природних и филозофских наука, омогућили стварање различитих индивидуалних теоријско-методолошких кључева са холистичким, свенаучним предзнаком. Повезивањем њихових (само наизглед супротстављених, а у ствари суштински комплементарних, надопуњујућих и недостајућих) приступа, можемо конструисати управо свеобухватни структурно-семантички методолошки „кључ", који подразумева могућност непосредне конкретизације и прилагођавања, у циљу решавања сасвим одређених проблема.[6]

С друге стране, за ову студију су од посебног значаја општи аналитички, цивилизацијски и геополитички увиди Хантингтона, Зиновјева, Чомског (и других аутора) који се усредсређују и на подручја српског етничког простора (и Балкан у целини) у складу са сагледавањем глобалног културног и геополитичког контекста, односно одговарајућих процеса од општег значаја.[7]

---

[4] Уп.: исти, *Приоритети савремене етнолошко-антрополошке науке у Србији*, Зборник Етнографског института САНУ 22. Београд, 2005.

[5] В. главна дела наведених аутора.

[6] На пример, када је реч о проучавању бајке/мита – тек сравњивањем истраживачких приступа и резултата В. Пропа, К. Г. Јунга и К. Леви-Строса долазимо до свеобухвеатног сагледавња феномена и давања непосредних одговора.

[7] В. Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, Цид – Подгорица, Романов – Бања Лука, 2000; Александар Зиновјев, *Запад – феномен западњаштва*, Наш дом, Београд, 2002; исти, *Велика прекретница*, Наш дом, Београд, 1999; Ноам Чомски, *Светски поредак, стари и нови*, Студентски културни центар, Београд, 1996; исти, *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја, Београд, 1999.

Као што је већ речено, у наредном делу излагања покушаћемо да, поједностављено и сажето, издвајајући искључиво суштинске показатеље, представимо најављени метод (који радно кожемо дефинисати синтагмом *геополитичка етничка математика*).[8] Такође треба указати на чињеницу да овакав стил излагања и методолошки приступ (с обзиром на присуство специфичних табела и формула) могу представљати проблем за ненавикнутог читаоца или изазвати забуну код оних који неће наћи за сходно да се додатно удубе у ову – иако формулисану – ипак сложену и изузетно осетљиву проблематику. Исто тако, од значаја је нагласити да смо приликом конструкције нашег методолошког система морали поћи од извесних *постулата*, односно од чињеница које се, са становишта рада, подразумевају као тачне и дефинисане; с тим у вези, логично је и да целокупна динамика конструкције и формулисања објашњења нашег приступа на овом месту не може бити изнесена у целости.

Непосредно представљање базичних одредница аналитичког приступа. *Основни показатељи квалитета етничких односа (општи контекст)*. Уколико се етнички ентитети одреде и дефинишу уз помоћ основних показатеља који у највећој мери креирају етнички идентитет, као резултат се добијају јасне и прецизне формуле које упућују (што је очигледно превасходно у кризним ситуацијама) на степен пријатељства/непријатељства тј. привлачности/одбојности између два народа.

Ови *основни показатељи* (поређани у складу са њиховим значајем и специфичном важношћу) јесу:

1. конфесионална тј. верска припадност,
2. етничко порекло, односно припадност одговарајућој групи народа,
3. географски положај (у односу на одговарајуће, друге етничке групе),
4. допунски показатељ: општа цивилизацијска припадност (положај у односу на глобалне цивилизацијске зоне).

Добијене етничке формуле, између осталог, прилично јасно индикују да ли ће унутар јавног мњења одговарајућих народа постојати преовлађујућа „симпатија“ или „антипатија“ (у односу на другу групу). То јест, формуле добијене на основу ове

[8] Полазимо од става да је (у оквиру наше науке) могуће развити сложене методе, пре свега на плану структурне анализе (в. приступе примењене у: И. Тодоровић, *Ритуал ума – значење и структура литијског опхода*, Посебна издања ЕИ САНУ 53, Београд, 2005; исти, *Митска истина Срба – анализа митских сагледавања улоге и значаја српског народа*, Звоник, Београд, 2005), које омогућавају прецизно дефинисање односа различитих етничких ентитета и, у складу с тим, одговарајуће планирање будућих дешавања, односа и етничких процеса. Другим речима, уз помоћ одговарајуће методологије, тј. структурног приступа и произилазеће етничке математике, могуће је сасвим прецизно представити положај етничких група и народа (пре свега – српског) у оквиру актуелне геополитичке стварности, односно у контексту савремених глобалних цивилизацијских дешавања, што је у овом тренутку од приоритетног научног значаја.

методологије и показатеља као читљив резултат дају чињенице које се значајно подударају са реалним политичким односима и обрасцима, како"спољашњим" тако и оним постојећим унутар колективне свести и јавног мњења различитих народа и држава.[9]

На овај начин непосредно сагледавамо мрежу релација између различитих етничких група и одговарајућих држава – тако да можемо установити општи геополитички положај посебних етноса, с једне стране, односно претпоставити развој актуелне ситуације у будућности, с друге стране.

Општи индекс привлачности/одбојности. Оваква *етничка математика* (како, дакле, радно означавамо примењени методолошки приступ) разазнаје и анализира различите моделе промена (и одговарајућих манипулација) етничких категорија, односно процесе који уобличавају геополитичку стварност. У контексту разматрања ових етничких процеса разликујемо *стандардне* и *атипичне* ситуације, као и одговарајуће тежње – при чему је нагласак стављен првенствено на стандардне ситуације, али уз непрестано наглашавање динамичких процеса који их преосмишљавају и преформулишу.[10]

Из примењеног аналитичког приступа произилазе и одговарајуће *табеле етничких релација* уз помоћ којих одређујемо базични однос етничких ентитета, као и положај једног ентитета у оквиру глобалног контекста (овде, на пример, европског и светског контекста – у конкретно анализираном случају разматрања односа Срба и Албанаца).

Уз примену наведеног методолошког поступка (који подразумева бројчано означавање у вези са пет непосредних одредница/релација што произилазе из четири поменута основна етничка показатеља, о чему ће касније бити речи) добијамо *општи индекс привлачности (пријатељства), односно одбојности (непријатељства)*, који упућује на квалитет релације између два етничка ентитета.

---

[9] Ово можемо поткрепити мноштвом примера. Илустрације ради, в. рецимо изјаве и контексте забележене у: Зоран Петровић Пироћанац, *Избрисати српски вирус*, Југоисток, Београд, 1999. Од студија в.: Јово Бакић, *Стереотипи о Србима у јавностима појединих западних нација*, Нова српска политичка мисао VI, no. 1-2, Београд, 1999.

[10] Атипичне ситуације, наравно, могу у одређеним околностима у потпуности изокренути општи геополитички контекст. Током Првог и Другог светског рата, рецимо, са „етноматематичког" аспекта објашњива али ипак атипична ситуација непосредног сукоба земаља (на пример – Енглеске и Немачке) сродних цивилизацијских темеља – односно земаља које недвосмислено припадају западној цивилизацији – довела је до тога да, на пример, Енглеска и Француска формално подржавају Србе. Наравно, непосредна конкретизација ове проблематике захтевала би засебну студију, уз нагласак на дијахронијској димензији анализе, односно на некадашњем утицају специфичних идеологија (фашизам/комунизам) и тадашње не-хомогености западне цивилизације, за разлику од савременог тренутка када западна цивилизација представља примарно хомогенизовану (идеолошко-културну) структуру.

Конкретизација формулисања етничких индекса привлачности/одбојности. Поменути методолошки приступ се, дакле, заснива на бројчаном означавању које подразумева неколико основних законитости тј. правила:

1. Односи између различитих ентитета уз помоћ базичних етничких показатеља (конфесионални, етногенетски, географски и цивилизацијски) могу бити одређени ознакама +, 0 и - које упућују на њихову удаљеност (-) неутралност (0) и блискост (+).

2. Однос два етничка ентитета је, уз помоћ базичних етничких показатеља, одређен са по две ознаке које дају следеће основне варијације: [(- -), (+ +), (+ 0), (- 0) и (+ -) = (0 0)] и које упућују на: а) однос базичног непријатељства/различитости (- -), б) однос базичног пријатељства/блискости (+ +), в) однос релативног непријатељства/различитости (- 0), г) однос релативног пријатељства / блискости (+ 0) и д) однос неутралности (+ -) = (0).

3. Општи/укупни однос сваке две етничке групе је (у контексту овог методолошког приступа) одређен са пет основних одредница/релација – што произилазе из предоченог система *основних показатеља* – односно:

а) релацијом конфесионалне категорије,

б) релацијом етногенетске категорије,

в1) релацијом конфесионално-географске категорије,

в2) релацијом етногенетско-географске категорије

г) допунском релацијом опште цивилизацијске категорије.

4. На основу ових пет основних релација, општи/укупни однос свака два етничка ентитета се одређује бројком која представља збир одредница (што упућују на различитост, неутралност или блискост) обухваћених глобалним моделом сачињеним од пет базичних квантификатора ентитетских односа (односно 5x2=10 основних квантитативних одредница).

На пример, општи однос Срба и Шпанаца (па према томе и одговарајућих држава; овде је реч о општем контексту у који се уклапају све шпанске етничке групе изузев донекле Баска) одређен је општим бројем (-7), с обзиром на то да ова бројка представља резултат чињеница да су: А) Срби православци, а Шпанци католици, Б) Срби Словени, а Шпанци Романи, В) Срби географски одвојени од Шпанаца, тј. да се не граниче и Г) да припадају различитим, и то управо граничним глобалним цивилизацијама.[11]

[11] Наиме, западна (пре свега католичка) и православно-словенска цивилизација се непосредно граниче и налазе се у константном историјском сукобу, што је посведочено како дешавањима у прошлости, тако и данас.

На бази ових чињеница, а у складу са одговарајућим методолошким приступом, добијамо табелу која резултира израчунавањем *општег/укупног индекса* као етничког релационог показатеља (видети табелу 1А).

С друге стране, рецимо, у контексту нашег методолошког приступа релација Албанци – Шпанци одређена је укупним општим односом (0), уз напомену да је ова релација сложенија у односу на релацију Срби – Шпанци и да захтева укључивање додатне ставке која нумерички/квантитативно дефинише околност "граничења са граничном цивилизацијом" итд.[12] (видети табелу 2А).

5. Наиме, ознаке [+, 0 и - ; тј. (- -), (+ +), (+ 0), (- 0), (+ - /0)] које одређују однос између базичних показатеља (верског, етногенетског, географског и произилазећег опште цивилизацијског) – формулисане су на основу прилагођеног *општег модела*, конструисаног на бази искустава историјског, геополитичког и глобалног етничког карактера, односно на основу анализе етничких односа током досадашњег историјског развоја.

Тако су основне конфесионалне, етногенетске, географске и цивилизацијске релације одређене тачно дефинисаним ознакама, тј. квантификаторима (о томе прецизније у наредном делу текста; видети, пре свега, ставке 11-14).[13]

6. *Општи модел* који обухвата различите верске, етногенетске, географске и цивилизацијске категорије заснован је на запажањима да се у европском контексту може издвојити:

а) неколико (тј. 4) основних конфесионалних категорија (православци, протестанти, католици, муслимани),

б) и неколико (тј. 4) основних етногенетских категорија (Словени, Германи, Романи, Уралоалтајци).[14]

7. Остали конфесионални и етногенетски ентитети (закључујемо у духу структурних особености нашег модела, као и на основу уочених правилности које су се манифестовале током различитих историјских дешавања) гравитирају ка некој од четири основне конфесионалне тј. четири основне етногенетске групе, односно – теже геополитичком „поистовећивању" са неком од њих (у којој виде „заштитника" у

[12] В. ставку 10.

[13] У вези с овим, могла би се конструисати и одговарајућа шематска представа која дефинише све најзначајније цивилизацијске релације у оквиру *конкретизованог глобалног модела*.

[14] Ово је стандардна етничка и конфесионална подела, која не обухвата једино мање – етничке и верске – ентитете (на пример, народе келтског порекла који су махом изгубили своје изворне келтске језике као матерње итд.). „Уралоалтајци" – у овом контексту – обухватају народе уралског (пре свега угро-фински народи: Мађари, Финци итд.) и алтајског (монголски, турски, тунгуско-манџурски народи), односно урало-алтајског порекла. О конкретним етничким ентитетима в., рецимо, у: Петар Влаховић, *Етничке заједнице и народи света*, Вук Караџић, Београд, 1984; Миле Недељковић, *Лексикон народа света*, Српска књижевна задруга, 2001.

глобалном геополитичком контексту). Уочавамо базичну правилност да ови ентитети гравитирају ка некој од основних група са којима се *не граниче*.[15]

8. Географски контекст (манифестован кроз географско-конфесионални и географско-етногенетски релациони показатељ, у оквиру предоченог петочланог система релација које дефинишу општи/укупни однос) заснива се на постулатима да се:

а) различити ентитети (конфесионални и етногенетски) који се граниче, налазе у односу базичног (потенцијалног) непријатељства (- -),

б) гранични ентитети исте верске припадности налазе у односу релативног (потенцијалног) непријатељства (- 0),

в) да се гранични ентитети различите етногенетске припадности налазе у односу релативног (потенцијалног) непријатељства (- 0),

г) да се гранични ентитети исте етногенетске припадности налазе у односу базичног (потенцијалног) непријатељства (тзв. „асимилациони модификовани сукоб", односно "сукоб малих разлика") – (- -),

д) да се ентитети различите конфесионалне припадности који се не граниче налазе у односу релативног (потенцијалног) непријатељства (- 0),

ђ) да се ентитети исте конфесионалне припадности који се не граниче налазе у односу базичног (потенцијалног) пријатељства (+ +),

е) да се ентитети различите етногенетске припадности који се не граниче налазе у односу релативног (потенцијалног) непријатељства (- О),

ж) да се негранични ентитети исте етногенетске припадности налазе у односу базичног (потенцијалног) пријатељства (+ +).

Ово су стандардне тј. типичне релације, али осим наведених односа приликом анализе конкретних ситуација/релација морају се увести и додатне релационе квантификације, како би се непосредно одредила природа појединих конкретних односа етничких ентитета, који су сложенији од уобичајених и не могу се прецизно дефинисати без узимања у обзир ширег контекста и већег броја показатеља.

9. Према томе, општи принципи етничких релација заснованих на географском контексту могу се свести на постулат: *гранични ентитети потенцијално теже да се налазе у стању непријатељства* (Х). Овај постулат се надовезује на следеће постулате – по којима се: А) *ентитети различите конфесионалне припадности налазе у потенцијалном стању непријатељства*, односно да се Б) *ентитети различите етногенетске припадности налазе у потенцијалном стању непријатељства*.

[15] У прилог овој констатацији можемо навести велики број примера. У сваком случају, наведена констатација (макар узета и као експериментална хипотеза) одлично се уклапа како у наш модел тако и у одговарајући реални контекст.

С друге стране, *негранични ентитети се потенцијално могу наћи и у базичном стању пријатељства и у базичном стању непријатељства, зависно од тога да ли су истоветне или различите конфесионалне односно етногенетске припадности* (Y). Из ових постулата произилазе сви варијантни односи.

10. У сложенијим случајевима, осим предочених основних показатеља нужно је узети у обзир и додатне показатеље, односно *бонус-квантификаторе*, који формално прецизирају односе између два етничка ентитета. На овај начин се разрешавају одређене несагласности између реалног, видљивог стања и предоченог „етноматематичког" апарата дефинисања етничких односа. За ову конкретну студију, односно за сагледавање општег геополитичког положаја српског етноса (у компаративној релацији са албанским) најзначајнији су следећи додатни показатељи. Пре свега, додатни показатељ Д1 дефинише ситуацију „граничности са граничном/суседном цивилизацијом", што подразумева релацију релативне блискости/пријатељства између народа z (на пример – Шпанци) и њему „неграничног" народа x (на пример – Албанци) који се граничи са народом граничне цивилизацијске припадности у односу на народ z (+ 0), а потенцијални додатни показатељ Д1x дефинише релацију „граничности са *првим граничником* суседне цивилизације" (+ +); Д2 одређује однос са новоствореним етничким граничним конструктом (однос етноса-родитеља и из њега насталог, новоформираног етничко-идентитетског комплекса) – (- -), док потенцијални показатељ Д2x упућује на „граничност са (суседним) народом-родитељем", из чега произилази однос базичног пријатељства између ноформираног народа и народа који се граничи (а што потенцијално подразумева и ривалитет) са народом-родитељем (+ +); показатељ Д3 указује на ситуацију етничко-цивилизацијске мимикрије, односно на превасходно вештачко и интересно (услед геостратешких разлога) промовисање новог етничког порекла, што доводи до преформулисања основних етничких показатеља из „негативног" у примарно „позитивни" статус, док потенцијални показатељ Д3x одређује граничност („преформулисаног ентитета") са првим граничником исте цивилизације, али, дакле, у новим околностима (- -); Д4, с друге стране, упућује на сепарацију у односу на сопствену вероисповест (у оквиру процеса формирања нове нације), односно на преформулисање конфесионалног показатеља у односу на конфесију (и одговарајућу организацију) народа-родитеља, из чега – логично – произилази додатна релација базичног непријатељства (- -) у односу на наведени родитељски етнос, док – аналогно томе – потенцијални додатни показатељ Д4x указује на релацију релативног пријатељства (+ 0) између новоформираног народа-продукта и другом, различитом конфесијом која се граничи са конфесијом народа-

родитеља; показатељ Д5х упућује на релације базичног пријатељства између етноса обухваћених одређеним процесом над-ентитетске цивилизацијске хомогенизације (на пример – западњачке, исламске, хришћанске...); а показатељ Д6х указује на интересно геостратешко етничко повезивање етноса који недвосмислено припадају различитим цивилизацијама, настало искључиво из разлога непосредне тренутне користи, што резултира релацијом релативног пријатељства (+ 0). Такође треба нагласити и да се наведени *потенцијални додатни показатељи* (Д1х – Д6х) додатно узимају у обзир искључиво у оним ситуацијама када постоји очигледни раскорак између реалног стања и ситуације коју представљају, осим основних, и додатни показатељи. Све претходно наведено може се уочити и посматрати на примерима етничких релација предочених у овом тексту.

11. Следећи предочену, претпостављену логику потенцијалних сукоба граничних цивилизација – у општем контексту уочавамо неколико могућих базичних и константних цивилизацијских сукоба који се, у контексту овог приступа, своде на наредне релације:

А) на конфесиналном плану:

1. сукоб католика и православаца;
2. сукоб муслимана и православаца.

Б) на плану етногенетске припадности:

1. сукоб Германа и Словена;
2. сукоб Словена и Уралоалтајаца.

Ово би били управо базични цивилизацијски ривалитети у европском контексту, на основу којих је одређен и *општи модел*.

Наведени базични цивилизацијски ривалитети произилазе из ситуације тј. чињенице да се 1) православни ентитет граничи с једне стране са католичким, а с друге стране са исламским ентитетом, односно да се 2) словенски етнички комплекс граничи с једне стране с германским, а с друге стране са етничким комплексом уралоалтајског порекла.

12. У европском контектсту католичко-протестантски (конфесионални) и германско-романски (етнички) сукоби су амортизовани – као што то путем своје класификације цивилизација подвлачи и С. Хантингтон – успостављањем глобалне

западњачке над-цивилизације и одговарајуће западњачке над-идеологије (као глобалне идеологије западњачке над-цивилизације).[16]

Према томе, однос католика и протестаната, као и Германа и Романа, се у општем моделу не одређује као базично непријатељство (- -), већ као релативно непријатељство (- 0), које се у ситуацији постојања хомогенизоване западне цивилизације потенцијално може формулисати и као неутрална релација (0).

С друге стране – што је такође у складу са Хантингтоновом класификацијом – потенцијална исламска над-цивилизација (са конфесионалним предзнаком, с обзиром на то да је заснована на исламу као уједињујућем фактору) представља покушај надилажења подела на сунитске и шиитске верске фракције (као и на одговарајуће подгрупе) у правцу јединственог над-цивилизацијског ентитета, који би представљао глобални „одговор" у односу на западњачку над-цивилизацију и на њене универзалистичке претензије. Ово су, тренутно, једина два цивилизацијска модела са глобалним претензијама, односно са јасно уочљивим претензијама на светску владавину и доминацију.

13. У оквиру ширег, светског контекста разазнајемо већи број базичних верских и етногенетских ентитета, при чему се потенцијални цивилизацијски ривалитети/сукоби препознају на релацијама:

А) КАТОЛИЦИ – ПРАВОСЛАВЦИ
ПРАВОСЛАВЦИ – СУНИТИ (МУСЛИМАНИ)

СУНИТИ (МУСЛИМАНИ) – ЈУДАИСТИ
МУСЛИМАНИ – ХИНДУИСТИ

Б) ГЕРМАНИ – СЛОВЕНИ
СЛОВЕНИ – „УРАЛОАЛТАЈЦИ"

АРАПИ – ЈЕВРЕЈИ
КИНЕЗИ – ИНДИЈЦИ

Потенцијално: (Кинези – Јапанци) итд.

[16] У овом смислу је и актуелна преовлађујућа парадигма „хуманистичких наука" са западњачким предзнаком еквивалент овој глобалној идеологији тј. над-цивилизацији; уп. са наведеним студијама А. Зиновјева.

Шематским представама могли бисмо илустровати и европски и светски конфесионални и етнички контекст, на основу искуства досадашњег историјског развоја и базичних цивилизацијских ривалитета.[17]

14. У ужем, европском контексту би три „идеалтипске" културно-цивилизацијске зоне (структуриране око два базична цивилизацијска сукоба) – које обухватају и конфесионални и етничко-етногенетски контекст и пројектују одговарајућу идеалтипску геополитичку ситуацију тј. структуру – могле бити издвојене и представљене у међусобној корелацији (видети табелу 3А), уз одговарајуће конотације – на основу географско-цивилизацијског критеријума граничности као потенцијалног предуслова ривалитета – из којих проистичу релације базичног ривалства (- -) између (словенско-)православне и западне, као и исламске цивилизације, односно (с друге стране) уз релацију умереног ривалства (- 0) између западне и исламске цивилизације.

У овом смислу, српски ентитет је (на основу своје конфесионалне, етногенетске, географске и произилазеће, цивилизацијске одређености) апсолутно лоциран у оквиру (идеалтипске) словенско-православне цивилизацијске зоне, и спада у оне етничке ентитете чији је положај јасно одређен у складу са својим културно-цивилизацијском посебношћу. На пример, положај Пољака (који су католици, али Словени) није – у овом (идеалтипски формулисаном) геополитичком контексту – јасно дефинисан у смислу припадности једној идеалтипској цивилизацијској зони, што никако не значи да они ипак не припадају сасвим одређеној цивилизацији; другим речима, Пољаци припадају западној цивилизацији, али њеном католичко-словенском варијетету.

Оваква јасна одређеност српског ентитета је, функционално посматрано, с једне стране позитивна, а с друге стране отежавајућа околност, с обзиром на то да је, уз руски, српски ентитет практично једини недвосмислени представник словенско-православног цивилизацијског блока[18], и услед тога је, сасвим логично, као (територијално и бројчано) релативно мали ентитет – при томе географски одвојен од руског – а пре свега као први гранични ентитет православно-словенске цивилизације (на пример, Бугари и Румуни се не налазе на овој „првој линији" цивилизацијског фронта) – изложен највећем могућем непријатељству западне и исламске културно-цивилизацијске сфере, односно непријатељству одговарајућих над-цивилизација које теже ширењу своје територије, моћи и утицаја.

[17] У опширнијој студији биће представљени општи нацрт глобалног конфесионалног контекста и општи нацрт глобалног етничко-етногенетског контекста.

[18] Уколико се изузму ново-формирани етнички комплекси (промовисани у двадесетом веку) и народи мешовитог порекла (као Бугари).

Такав положај свакако је јединствен како у европском, тако и у глобалном светском контексту, о чему на најдиректнији начин – и са претензијама на математичку прецизност – сведоче и резултати аналитичког приступа примењеног у овој студији (видети, пре свега *општи индекс пријатељства/непријатељства* српског етноса, који прозилази из табеле 1X).

Динамички контекст. *Основна матрица и промене етничких релација.* Поред (и након) изношења претходних показатеља и квантификатора – који претендују на илустрацију одређених *етничких ситуација* – треба узети у обзир и да су односи свих етничких ентитета у непрекидној трансформацији, зависно пре свега од глобалне ситуације и чињенице који се државни ентитети граниче. На пример, ситуација у којој се, рецимо, Аустро-Угарска граничила са Србијом условљавала је другачији општи геополитички контекст – и одговарајуће квантификаторе тј. индексе – него данашња, када Аустро-Угарска не постоји и када се Аустрија непосредно не граничи са Србијом. Или, још пластичније, ранија ситуација граничења Хабзбуршке монархије и Турске такође је резултирала другачијим геополитичким индексима и општим контекстом у односу на данашње стање, што је – са становишта наше *етничке математике* – сасвим разумљиво и мерљиво.[19]

Међутим, иако су етнички односи у непрекидној трансформацији, постоји основна матрица (примарно одређена конфесионалним и етногенетским категоријама) у односу на коју је измена могућа само у извесном опсегу. Рецимо, у ситуацији када долази до сукоба, на пример, немачког и француског или енглеског етничког ентитета – могуће је, уколико католички балкански (хрватски) ентитет А „стане на страну", рецимо, немачког ентитета, да француски ентитет потражи савезника у њему граничном, православном балканском (српском) ентитету Б, али то неће изменити глобалну и константну блискост (на бази конфесионално-цивилизацијске солидарности) француског и А (хрватског) етноса која је суштинског карактера, и која никада неће довести до тога да француска политика или француска јавност трајније фаворизује Б (српски) ентитет у односу на А (хрватски), без обзира „на то шта се дешавало".[20] Ово је, наравно, само један илустративни пример који упућује на *општу законитост* када је реч о међуетничким односима базично различитих, тј. потенцијално супростављених конфесионалних ентитета (као што су, у овом случају,

[19] У наведеном смислу можемо израчунати и „етничко-математичке" индексе који су важили у прошлости – и на основу тога сасвим конкретно образложити поједине изузетно значајне аспекте некадашњих контекста етничких односа и процеса, односно одговарајућих историјских сукоба.

[20] Слични примери се могу илустровати и документовати бројним историјским процесима и догађајима, а пре свега околностима формирања одговарајућих пропагандних слика и преовлађујућих ставова јавног мњења; в. напомену 9.

католички и православни). Конфликти између појединих етничких ентитета који се не налазе у *базичном цивилизацијском сукобу*[21] могу изазвати одговарајуће унутаретничке промене и прегруписавања, али ове промене нису трајне природе. Наравно, и код оних ентитета код којих постоји висок ниво различитости могућа су – као што показују бројни примери – превазилажења таквих негативних потенција (и супротно, наравно)[22], што би требало да буде и једна од идеалних смерница истраживања овог типа: стицањем свести о квалитету одређених етничких односа и о узроцима тензија – могуће је предупредити деструктивне процесе.

Технике и процеси промене етничког идентитета; етничке формуле. Поменућемо да *етничка математика* такође детектује процесе и основне факторе који одређују *етнички идентитет* као једну од основних етничких категорија[23], односно – технике и процесе промена идентитета, у непосредној вези са моделима стварања нових нација (из „родитељске"), моделима придавања негативних особина другој етничкој групи, моделима прихватања негативног самоодређења (самоодређења са негативним предзнаком) као афирмативне националне одлике, моделима придавања негативних особина читавој нацији – на основу генерализације (наводних) особина појединца итд. Сви ови модели и процеси могу бити представљени уз помоћ одговарајућих *етничких формула*.[24] Овим формулама могу се представити и технике иницирања сукоба, технике подривања унутаретничке компактности и стабилности, технике духовне и социјалне деструкције, технике припреме напада на други етнички ентитет, технике довођења у однос зависности и подређености, технике асимилације итд.[25]

Конкретни илустративни пример: српско-албанска етничка релација (у општем геополитичком контексту). Након претходних одређења потребно је представити и конкретне илустративне примере, на основу којих можемо директно сагледати манифестацију наведених општих начела која приказују етничке односе у геополитичком контексту. С тим у вези, дефинишемо – дакле – непосредни контекст

---

[21] Такође можемо конструисати и општу шематску представу/табелу која начелно дефинише жаришта *базичних цивилизацијских сукоба* у савременим околностима; в. ставке 13 и 14, односно одговарајуће представе.

[22] В, на пример, у: В. Ю. Зорин, *Цивилизационный подход С. Хантингтона и реалии современного мира*, Этнопанорама 3-4, Оренбург, 2006. Овај критички текст – који инсистира на могућности и пракси превазилажења културно-цивилизацијских различитости – значајан је са становишта указивања на недовољну сложеност Хантингтоновог модела (који је, уосталом, и осмишљен из перспективе Запада). Поводом Хантингтоновог дела неизоставно в. и: Часлав Д. Копривица, *Уз Хантингтонов Сукоб цивилизација: идентитет и интерес*, Нова српска политичка мисао VI, no. 1-2, Београд, 1999.

[23] О етничком идентитету и сродним појмовима в. рецимо у: Гордана Благојевић, *Срби у Калифорнији*, Посебна издања ЕИ САНУ 54, Београд, 2005, 65-72.

[24] В. у: И. Тодоровић, *Митска истина Срба – анализа митских сагледавања улоге и значаја српског народа*, поглавље VIII.1.

[25] Уп.: исто.

односа српског и албанског етноса спрам других цивилизацијских зона, тј. држава (пре свега великих сила), као и спрам непосредног окружења.

Другим речима – у овом случају, када се српски и албански етнос подвргну наведеним („етноматематичким") одређењима у односу на друге етничке групе – добијамо прецизне формуле које у значајној мери објашњавају подршку или укидање подршке великих сила (у овим конкретним случајевима), као и значајне аспекте конкретних етничких односа у илустративном региону Горњег Полимља.

Показаћемо то на примеру неколико карактеристичних релација (видети одговарајуће табеле/етничке формуле на крају текста).

Одређење квантификатора везаних за албански етнос подразумева, пре свега, дефинисање овог ентитета као етногенетско-етнички (када је реч о припадности ширим групама) изолованог – јер не припада ни словенским, ни романским, ни германским итд. народима – што подразумева његово потенцијално гравитирање ка првим не-граничним већим заједницама етноса, конкретно (пре свега) ка германско-романским народима, уз одговарајуће приближавање и геостратешко сврставање (релација: + 0); с друге стране, пак, на плану конфесионалне солидарности се подразумева њихово повезивање са исламским земљама.

У контексту ове проблематике, важно је нагласити и да непосредан конфликт између западне и исламске цивилизације са етно-геополитичког (аналитичког) становишта не постоји, тј. са овог аспекта он, једноставно речено, није јасно видљив, поготово не као сукоб значајнијих размера.[26] То се добро уочава на примеру сарадње између Запада и исламске цивилизације у југоисточној Европи, односно управо на примеру – вишеструко уочљиве и манифестоване – подршке Запада албанском етносу (односно исламским етничким ентитетима) на рачун Срба као припадника православно-словенске цивилизације.

Такође, битно је указати и на чињеницу да се албански етнос граничи са првим граничним етносом православно-словенске цивилизације (српским) који се, дакле,

[26] Ова констатација, међутим, не искључује евентуалну могућност активирања специфичних геополитичких фактора и околности који би могли довести до сасвим непосредног и ескалираног сукоба, као што се то – уосталом – у виду инцидената несистемске природе дешавало током историје. Треба имати у виду и чињеницу да су, у савременим околностима, ово једине две цивилазиције са изразито империјалним амбицијама, односно одговарајућим непосредним активностима. Оваква изједначавања нису усамљена; на пример, (по једној анализи – која се бавила Хантингтоновим делом) – „то да различите цивилизације постојање оних других као таквих не доживљавају као безусловну вриједност ни у ком случају не значи да би оне морале тежити њиховом физичком уништењу. Међутим, ако се има у виду да цивилизације, односно заједнице, како год је схватили, нема без идентитета, тада би престанак идентификовања припадника једне заједнице као таквих такође водио растакању једне заједнице. Са овога стајалишта посматрано једна досљедно спроведена политика 'културног империјализма' би водила разарању других цивилизација. Трагови овакве стратегије, било да је она званична или да је дјело појединих кругова, постоје не само код Запада, прије свега код САД, већ и код радикалног ислама, који практикује културну инфилтрацију у друге цивилизације" (Часлав Д. Копривица, н.д., 146-147).

налази на непосредној линији раздвајања православне и западне цивилизације, и услед тога – између осталог – такође долази до повезивања интереса дотичне западне цивилизације и албанског етноса (видети додатне квантификаторе Д1 и Д1х). *Бонус-квантификатори* овог типа (видети одговарајуће одреднице) додатно прецизирају, у складу са нашим „етноматематичким" приступом, однос Албанаца и Срба са другим етносима, као што је прецизно представљено у *табеларном пресеку актуелног геополитичког контекста српског етноса – у компаративној релацији са албанским*. Од посебног значаја за дефинисање ових релација јесу и парадигматски потенцијални квантификатори-показатељи који значајно могу да измене општи тј. базични контекст – као што је у нашем случају видљиво на примеру односа Срба и Албанаца са народима југоисточне Европе односно ближег окружења („девет граничних ентитета"), при чему се нешто повољнији српски положај – када се узимају у обзир само основни показатељи) – [(-28):(-35,5)] – трансформише у сасвим другачији општи нумерички показатељ [(-40):(-18,5)] онда када се уведу додатни парадигматски квантификатори, у оним случајевима који не одговарају ситуацији уоченој у стварности, тј. конкретним, реално постојећим односима (видети табелу 1Х).

Према томе, на основу ових показатеља изражених бројкама видимо како постоје реални геополитички разлози да, на пример, Сједињене америчке државе и друге земље Запада (као што је недавно потврдио и председник Џорџ Буш, рекавши током посете Албанији да су Албанци највећи пријатељи Америци и обратно) константно, непосредно и недвосмислено подржавају Албанце на уштрб Срба[27], односно ширење албанске државе на рачун српске. С друге стране, пак, видимо апсолутно позитиван индекс (+ 10) на релацији Срби – Руси, у складу са одговарајућом цивилизацијском блискошћу, што се подудара са реалним, практичним политичким односима Србије и Русије током историје, као и данас.[28]

Ово је, по свему судећи, један од суштинских разлога који значајно условљава процесе и ситуације примећене у многим етничким контекстима тј. регионима, па и у Горњем Полимљу; наиме, „разградња" српског идентитета и „надоградња" (тј. интегративност) албанског идентитета у уској су вези са предоченим показатељима, односно индексима одбојности/привлачности (тј. потенцијалног

[27] О овоме свакодневно сведоче и многобројни медији.

[28] У дотичном смислу, један од најсложенијих и најтежих периода у српској историји (1918-1990), када долази до покушаја деконструкције српског идентитета на рачун „југословенског", може се довести у непосредну везу са деконструкцијом, тј. одговарајућим стављањем у други план, руског етничког и верског идентитета (у односу на „совјетски" и „комунистички" идентитет), након Октобарске револуције 1917. године. О општем геополитичком контексту Русије и руског етноса, како у прошлости тако и данас, в. у: Драган Петровић, *Русија на почетку XXI века – геополитичка анализа*, Прометеј – Нови Сад, Институт за политичке студије – Београд, 2007.

пријатељства/непријатељства), који су довели до конкретизације наведеног процеса у околностима глобалне геополитичке неравнотеже (првенствено у односу на балкански контекст) моћи и утицаја западне и православно-словенске цивилизације.[29] Наравно, подразумева се да ово није једини утицајни фактор, али је свакако чинилац од посебног значаја.

Такође, јасно видимо (на основу предочене табеле и квантификатора) какав је положај Муслимана/Бошњака у односу на Србе, с једне, и Албанце с друге стране – што је такође у складу са некадашњим и савременим историјским искуствима (уз напомену да је ово питање ипак више него сложено, с обзиром на вишеслојност муслиманског/бошњачког етничког контекста и одговарајућих идентитета).

У овом конкретном случају – односно када је реч о Србима и Албанцима у глобалу, и када је реч о сусрету различитих цивилизација преко ових народа – од суштинског значаја је успостављање и регулисање базичних елемената/предуслова који омогућавају добре међуцивилизацијске односе православне цивилизације с једне стране и западне односно исламске цивилизације с друге стране. На пример, за равнотежу је, између осталог, неопходно – као што примећује Хантингтон – "Западно признање Русије као првенствено одговорне за одржање безбедности међу православним земљама и у областима где је православље предоминантно"[30], што је недвосмислено нарушено агресијом НАТО-а на територију Србије 1999. године. Наравно, неопходни су и други предуслови који искључују непосредне универзалистичке претензије.

Завршне конотације. Можемо рећи да су досадашња историјска искуства показала како између великих цивилизацијских блокова релативно често долази до непосредних сукоба и покушаја померања граница услед тежње глобалних цивилизацијских ентитета да се шире, односно да проширују свој утицај, или – услед схватања да ентитет који припада супротстављеном цивилизацијском блоку није у могућности да одговори на напад (пре свега, између осталог) због: а) недостатка унутрашњих одбрамбених ресурса или због б) непостојања савезника (превасходно) из истог цивилизацијског блока – што, заједно, доводи до глобално неповољног геополитичког положаја. У складу с тим, као и другим претходно наведеним, у основи једноставним законитостима, српски етнос је током последње деценије двадесетог века био изложен нападима супростављених цивилизацијских блокова, односно западног (примарно католичко-протестантског и германско-латинског) и исламског културно-

[29] Наведена неравнотежа подвучена је нарушавањем природних релација и граница ове две цивилизације, прво (на идејном и конфесионалном плану) након 1917/1918 године, а затим (на територијалном плану) током последње деценије 20. века.
[30] С. Хантингтон, н. д., 268.

цивилизацијског блока. Другим речима, сасвим је јасно да у ситуацији када руски ентитет – као природни и најјачи савезник српског ентитета, који припада истој културно-цивилизацијској зони – не гарантује неповредивост и непроменљивост граница између глобално супростављених цивилизацијских блокова, припадници супротстављених зона тј. ентитета овакву ситуацију доживљавају (у складу са логиком својих тежњи ка ширењу) као идеалну прилику за померање граница између цивилизацијских блокова, односно за ширење своје територије и утицаја (а на рачун слабљења супротстављеног ентитета); међутим, можемо приметити да су се данас (говорећи из перспективе 2007. године) околности значајно промениле, превасходно услед враћања руског ентитета – уз економски опоравак – својим геополитичко-цивилизацијским, верским и етничким фундаментима.

Етничка математика, односно методолошки приступ примењен у овој студији, сасвим једноставно показује због чега и на који начин етнички ентитети као што су Хрвати пре свега, а затим и Албанци, Мађари итд. с једне стране или Бугари и Румуни с друге стране – односно њухове државе – са становишта западних сила (услед суштинских а не дневнополитичких разлога) бивају фаворизовани у односу на српски ентитет, што често изазива велико изненађење у српској, пре свега лаичкој али и научној, јавности. Другим речима, са становишта резултата структурне етнолошко-антрополошке анализе изводе се сасвим прецизне смернице, односно закључци који јасно дефинишу положај српског ентитета у савременом глобалном (европском и светском) геополитичком контексту.

Резултати овако конципиране анализе јасно одређују индекс пријатељства/непријатељства који дефинише односе Срба са другим народима.

Тако, уколико посматрамо односе Срба са девет ентитета из даљег окружења и девет ентитета из ближег (оквир југоисточне Европе) окружења – долазимо до веома илустративног и упућујућег редоследа вредности индекса пријатељства/непријатељства (видети табеларне представе 1X и 2X).

Након упознавања са овим, непосредним смерницама и показатељима, такође видимо на који начин су међусобно повезани рађање новоформираних етничких идентитета/ентитета (тако карактеристичних за српски етнички оквир тј. дотични простор) и општи геополитички контекст. Другим речима, намеће се закључак да се динамика везана за егзистенцију етничких идентитета (а идентитет је управо она кључна категорија која одређује како индивидуалну тако и колективну стварност) налази у комплементарној релацији са динамиком конструкције геополитичких односа.

У сваком случају, можемо констатовати да је положај српског народа у глобалним околностима изузетно тежак, али – с друге стране – историјско искуство указује и на могућност да аналогно са растом/величином индекса непријатељства којем је изложен један етнички ентитет, расте и *индекс унутрашње етничке снаге* тј. атипичне етничке хомогености и атипичног етничког потенцијала (који често на манифестном плану није јасно назначен, али – као што сведоче историјска искуства опстанка и јачања народа са изузетно тешким геополитичким положајем – по свему судећи представља реалну категорију). Резултати наших истраживања указују и на могућност да се ова унутаретничка стабилност тј. хомогеност испољава у непосредној вези са *сакрализацијом* сопственог културног наслеђа и цивилизацијске посебности (тј. доприноса у глобалном контексту).[31]

Општи закључак –који само на први поглед личи на труизам – би, као што је већ указано, могао да гласи: тренутни положај српског етноса (у оквиру глобалних геополитичких околности) најнепосредније и одлучујуће зависи од чињенице да српски ентитет припада православно-словенској културно-цивилизацијској зони, односно да се непосредно граничи са ентитетима из домена западног и исламског цивилизацијског блока, историјски у константном сукобу са цивилизацијским блоком којем припадају Срби.

И поред – са становишта људске солидарности и разумевања – неограничених потенцијала и могућности успостављања складних и пријатељских релација, однос западних и исламских ентитета према Србима тешко да се може трајније променити, услед базичне потенцијалне супротстављености цивилизацијских блокова, докле год они постоје (у основном или произилазећем – формално а не суштински трансформисаном – облику). Према томе, западне силе се на одређени, структурно монолитни и ривалски начин (рачунајући ту и спољну политику и унутрашње јавно мњење, односно одговарајућу пропагандну активност на нивоу ових ентитета) понашају према Србима не зато што их ирационално „мрзе“ већ по логичној природи

[31] Уз сакрализацију – у склопу јачања унутаретничке стабилности – неке од кључних одредница (до којих се долази током истраживања савремених српских митских система) такође су и: *афирмација* сопствених вредности, *прокламација* сопственог културно-цивилизацијског доприноса, општа *ревитализација, ретрадиционализација* (у духу нових достигнућа) итд, уз обавезно успостављање одговарајућег *функционалног етничког модела*, као базичног идејног језгра, непосредно повезаног са трајним вредностима сопственог културно-цивилизацијског ентитета и одговарајућег наслеђа; в. И. Тодоровић, *Митска истина Срба*, 362-363.

ствари, услед тога што припадају граничном тј. супротстављеном цивилизацијском блоку. Из ових разлога, дакле, њихов однос према Србима никад неће бити примарно благонаклон, докле год Срби представљају православно-словенски ентитет (и обратно), односно докле год су оно што јесу (у контексту глобалних геоолитичких околности, чији су темељи постављени више векова уназад). У овом смислу, и тзв. „приближавање Србије Европској унији“ и „улазак у евроатлантске интеграције” представљају тешко остварив (али потенцијално и врло ризичан) процес, с обзиром на то да Срби не припадају западној (одређујуће католичко-протестантској и германско-латинској) културној и цивилизацијској зони. Успостављање стабилности положаја српског ентитета на дуже стазе могуће је једино као резултат ефикасног призивања у први план (и одговарајућег непосредног испољавања) базичних унутрашњих етничких и идејно-сакрализаторских ресурса, као и – логично очекиваном – активном и трајном подршком руског ентитета који припада истој културно-цивилизацијској зони (одсуство овакве подршке прети да изазове глобални цивилизацијски колапс, уколико дође до суштинског нарушавања равнотеже између цивилизацијских блокова). Индекси блискости/пријатељства и ривалства/непријатељства који се добијају као резултати аналитичког метода примењеног у овој студији, јасно формулишу и потврђују претходно изнесене констатације.

УНЕТИ: ТАБЕЛА 1А, ТАБЕЛА 2А, ТАБЕЛА 3А; ТАБЕЛА 1Х, ТАБЕЛА 2Х.

Најопштији коментари и објашњења табеларних представа. Предочене табеле (1А, 2А, 3А; 1Х, 2Х) спецификују и конкретизују приступ примењен у раду. На овом месту нећемо додатно оптерећивати текст детаљним објашњењима наведених табела, рачунајући да ће читаоцу општи контекст и без тога ипак бити разумљив, у складу с претходно изложеним одређењима.[32] Овде ћемо скренути пажњу само на чињенице: 1) да ознаке у заградама (в. табелу 2Х) представљају *парадигматске потенцијалне показатеље* који ближе одређују посебно сложене односе, док су 2) звездицом означени изузетни случајеви који подразумевају немогућност прецизног дефинисања одређеног етничког контекста тј. одговарајуће релације. Свакако, посебно су компликовани (и за представљање тешки) односи са новоформираним етничким ентитетима-нацијама, као и са ентитетима који се разликују превасходно у конфесионалном смислу, а не са становишта различитог језика односно етногенетског порекла (уз напомену да је идентитетска разлика свакако суштинска и одређујућа); 3) оне ситуације (ван додатних показатеља Д1х-Д6х) које су сложеније и специфичне – и

[32] Детаљнија образложења и објашњења биће предочена у опширнијој студији; уп. и напомену 17.

које је неадекватно одредити целобројним квантификаторима – означене су додатним плус/минус показатељима у загради, при чему ове одреднице у израчунавању укупног општег односа тј. збира (У) учествују са половичном вредношћу [на пример: (8,5), (1,5), (7,5) итд.].

У сваком случају, из предочених табела можемо констатовати постојање више сродних структурних модела, везаних за одговарајуће цивилизацијске варијетете. Тако је, рецимо, укупни општи број (као и сви показатељи) који дефинише однос Срба и Албанаца са ентитетима католичко-романског предзнака (ШПА, ФРА, ИТА) – истоветан за релације са свим овим ентитетима, износећи (-7) за Србе, односно (0) за Албанце итд.

На основу нашег методолошког приступа (као и информација предочених у наведеним табелама) такође можемо говорити и о подели на неколико *зона пријатељства/непријатељства*; ове *зоне* можемо дефинисати у односу на граничну, тј. средњу укупну вредност [-5; резултат хипотетичног, формално могућег, присуства квантификатора (- 0) у свих пет базичних показатеља] коју терминолошки означавамо одредницом *гранична тачка ривалитета*. У односу на ову тачку – следећи одговарајући систем поделе – можемо издвојити четири базичне зоне ривалитета (-0,5 – -2,5: зона ниског степена ривалитета; -2,5 – -5: зона умереног ривалитета; -5 – -7,5: зона изразитог ривалитета; -7,5 – -10: зона највишег степена ривалитета). С друге стране, аналогно овоме, издвајају се: зона извесне геополитичке блискости (+0,5 – +2,5), зона умерене блискости (2,5 – 5), зона изразите блискости (5 – 7,5) и зона највишег степена блискости (7,5 – 10). Између ових зона „ривалитета" и „блискости" налази се *тачка неутралности* (0).

Следећи ову поделу – примећујемо да се ентитети који припадају западној цивилизацији налазе махом на граници изразитог и највишег степена ривалитета у односу на Србе (-7: Шпанци, Французи, Италијани, Енглези; -7,5: Немци, Американци; -8: Аустријанци; -8,5: Хрвати: -9: Мађари), за разлику од њиховог односа спрам Албанаца, који је најчешће дефинисан кроз бројни показатељ идентичан или приближан тачки неутралности (0).

Када је реч о нашем иницијалном примеру, односно о микро-контексту Горњег Полимља – који је, као посебно индикативан, изабран за илустративни узорак – видимо, у савременом тренутку, такође присуство изузетног ривалитета између православних Срба и муслиманских ентитета/идентитета (Албанци и Муслимани/Бошњаци), док је положај етно-идентитетске могућности „Црногорци" – као (политичком одлуком) новоформиран ентитет – позициониран између ових поларитета, у чему би, између

осталог, тражити и разлог „геополитичке потребе” (са становишта интереса значајних међународних фактора) конструкције и опстајања овог ентитета. С друге стране, подразумева се да би другачији геополитички контексти и потребе (који би уважили – са становишта етнолошке науке очигледно – српско етногенетско порекло идентитетских Црногораца и највећег дела Муслимана/Бошњака) довели до могуће, другачије идентитетске слике како у овом подручју тако и у општем смислу – што би свакако утицало на смањење степена ривалитета.

У вези с овим, такође треба скренути пажњу и на проблеме немогућности сасвим прецизног дефинисања (наведених) етничких релација у регионалном и општем геополитичком контексту, тако да је у појединим случајевима примењиван специфични, индивидуални „кључ”, са циљем што конкретнијег одређења релација у савременом тренутку. Добијање још одређенијих података – везаних за употпуњено „етно-математичко” представљање етничких релација – подразумевало би и додатно укључивање *укупног општег контекста* (за све етничке групе одређеног подручја!) који би квантификовао, тј. на одговарајући начин знаковно и бројчано формулисао, изузетно значајан утицај целокупног окружења, изражен кроз укупне геополитичке индексе/збирне бројеве; када се овакав приступ примени на све ентитете у одређеном ширем просторном контексту (у овом случају представљени су само Срби и Албанци) добија се системски модел који подразумева сагледавање и нових, допунских квантификатора, односно још једну димензију дубинске спецификације. Другим речима, однос два ентитета – свакако – није одређен само њиховом непосредном релацијом, као ни компаративним посматрањем само њихова два система релација; наведени однос је такође одређен и ширим системским контекстима и, на крају крајева, глобалним геополитичким, свецивилизацијским системом релација. Наравно, у циљу прецизности неопходно је узети у обзир и динамичке промене етничких релација, настале услед трансформација и померања граница, идејних система, као и садржаја самих етничких категорија.

Разматрање структуре етничких ентитета такође је питање од општег значаја. На пример, чињеница да албански етнос, у манифестном политичком смислу, данас обухвата (осим апсолутне већине муслимана) и католичке као и православне групације (уз које иду и одговарајући немуслимански и самосвојни идентитети) – знатно усложњава дескрипцију, односно „етноматематичко” представљање овако конструисаног/схваћеног албанског ентитета у односу са другима. С друге стране, још већу сложеност захтева представљање српског етноса у корелацији са већим бројем новоформираних (током двадесетог века) ентитета-нација, који су представљали

саставни део српског етничког корпуса, при чему је и данас етничко дефинисање ових ентитета (услед бројних унутрашњих трансформација и супротних процеса) суштински проблематично.

Уместо резимеа. Ситуација уочена на микро-простору Горњег Полимља послужила је за формулисање иницијалне запитаности наше студије, која је сажета у упитној синтагми: „Због чега се српски етничко-језички корпус 'разграђује' (односно појављује кроз више етничких ентитета/идентитета) а албански 'консолидује' (односно званично манифестује као јединствен и поред уочљивих разлика)?" Условно (и илустративно) полазећи од овог "регионалног парадокса" израженог кроз велики број идентитета и ентитета – а који илуструје општију правилност српско-албанске релације – покушали смо да сагледамо глобални проблем, и то у целокупном европском и општем макро-контексту. Другим речима, настојали смо да, почев од наведеног микро-простора, сагледамо целокупни геополитички простор могућности, при чему смо се служили специфичним приступом, који смо радно дефинисали као *етничка математика*. Наша хипотеза – изнесена у овој студији – своди се на закључак да је уз помоћ наведене методологије, тј. структурног приступа и произилазеће *етничке математике*, могуће врло прецизно представити положај народа/етничких група у оквиру актуелне геополитичке стварности, односно у контексту савремених глобалних цивилизацијских дешавања.

Наиме, уколико се народи одреде, односно дефинишу уз помоћ (основних показатеља и креатора етничког идентитета) – 1) *конфесионалне, тј. верске припадности*, 2) *етничког порекла тј. припадности одговарајућој групи народа*, 3) *географског положаја (у односу на положаје других етничких група)* и 4) допунског показатеља *опште цивилизацијске припадности* – као резултат се добијају јасне и индикативне формуле које базично дефинишу тенденције и степен „привлачности" односно „одбојности" између два народа, који се манифестује на различите начине. То смо и показали на конкретном примеру Срба и Албанаца, базичних етничко-језичких ентитета како савременог микро-простора Горњег Полимља тако и знатно ширег простора одговарајућег дела Балканског полуострва.

На овај начин добијамо мрежу релација између различитих етничких група и држава – тако да са овог становишта можемо одредити тренутно регионално и глобално стање, с једне стране, односно претпоставити развој актуелне ситуације у будућности.

У сваком случају, у складу с претходним, једна од основних порука ове студије могла би да гласи: будимо свесни степена и квалитета наших разлика и сличности, како бисмо предупредили сукобе и остварили мирну коегзистенцију.

Наш приступ, наиме, не инсистира на сукобљености цивилизација – као на примарном моделу који одлучујуће условљава историјски ток човечанства; напротив, сасвим је јасно – као што показују многи примери – да постоји знатан потенцијал за успостављања сложеније и мирне коегзистенције различитих етноса и цивилизација, али тек уз свест о свеукупној парадигми међусобних релација, односно супротности, разлика и сличности. Тек са оваквим етничко-геополитичким освешћењем долазимо у ситуацију да конструишемо једну врсту (идеалтипског) етно-геополитичког "фенг-шуија" – односно релационог модела који би ублажио или анулирао постојеће сукобљености етничких и цивилизацијских ентитета; управо ово питање биће додатно разматрано у наредним радовима.

др Ивица Тодоровић
Етнографски институт САНУ